

พฤติกรรมและความขัดแย้ง ของ “การเมือง” ภายหลัง ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕

การปฏิวัติ ๒๔๗๕ แม้จะไม่ได้เป็นความพยายามครั้งแรกในการนำระบอบประชาธิปไตย (แบบรัฐสภา)๑ เข้ามาใช้ก็ตาม แต่ความพยายามครั้งนั้นกลับมีความสำคัญต่อระบบการเมืองไทยมากกว่าในครั้งก่อนหน้านั้น (เช่นการกบฏ ร.ศ. ๑๓๐) เป็นอย่างมาก โดยเหตุที่ความพยายามในครั้งนั้นได้สร้าง “ความหมาย” ใหม่ ให้แก่ระบบการเมืองไทยหลายประการ เป็นต้นว่า เป็นการขยายฐานของระบบการเมืองให้กว้างขึ้นจากเดิม (อีกเล็กน้อย) เปิดทางให้หลายคนที่ไม่มีความสามารถได้เข้ามาชื่นชมกับตำแหน่ง อำนาจ วาสนาและลาภยศทางการเมือง และความพยายามครั้งนั้นยังเป็นเสมือนสัญญาบอกเหตุระหว่าง เจ้า-ขุนนาง และไพร่ฟ้า ว่าต่อแต่นั้นไป จะปกครองกันอย่างประชาธิปไตย จะให้สิทธิให้เสียงโดยเสมอภาคทั่วหน้ากัน แต่อย่างไรก็ตาม ถนนประชาธิปไตยของเราไม่เคยสงบทุกขณะตามกาลเวลาที่ผ่านไป จนผู้ปกครองและผู้ใต้ปกครองไม่สามารถจะพากันเดินผ่านไปได้ กล่าวคือภายหลังการปฏิวัติ บุคคลที่เกี่ยวข้องไม่สามารถจะควบคุมผลของการปฏิวัติให้อยู่ในวิถีทางที่สมควรได้ ปรากฎการณ์ที่เลวร้ายต่าง ๆ จึงเกิดขึ้นกับระบบประชาธิปไตยใหม่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เลย จนถึงกับมีผู้กล่าวว่าถ้าหากการเมืองไทยในช่วงแรกภายหลังการปฏิวัติไม่เลวร้ายถึงขนาดนั้น (เช่นการยุบสภาของพระมโนฯ) ระบบประชาธิปไตยของเราก็คงจะไม่เป็นเพียงประชาธิปไตยตามตัวหนังสือคั่งที่เห็นกันอยู่

บทความนี้จะพยายามตอบคำถามที่ว่า ทำไมความพยายามในการนำระบอบประชาธิปไตยเข้ามาในระยะแรกจึงเป็นไปอย่างขัดเขิน ไม่ราบรื่นเท่าที่ควร จนถึงขั้นล้มเหลวก็ว่าได้ ทั้งนี้โดยจะพยายามมองที่พื้นฐานของปัญหาและภูมิหลังของผู้นำตลอดจนพฤติกรรมในบางช่วงบางตอนที่เกี่ยวข้องด้วย

๑. นักวิชาการบางท่านเรียกระบอบการปกครองของไทยในช่วงนั้นและช่วงต่อมาว่าระบอบ “รัฐธรรมนูญ” เช่น ดร. กมล สมวิเชียร ใน *ประชาธิปไตยกับสังคมไทย* (พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช ๒๕๐๖)

๑. เหตุการณ์ทางการเมืองช่วง ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕-๑๖ ธันวาคม ๒๔๘๑

ในหัวข้อนี้จะไม่กล่าวในรายละเอียด จะขอยกแต่เฉพาะเหตุการณ์สำคัญมาประกอบไว้เพื่อเป็นพื้นฐานในการพิจารณาหัวข้อต่อไป (ซึ่งจะได้กล่าวโดยละเอียด) เท่านั้น

๑. ประกาศพระราชกำหนดนิรโทษกรรม วันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๔๗๕
๒. ประกาศใช้ "พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช ๒๔๗๕" ในวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕
๓. เปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งแรกในวันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๔๗๕ แล้วพระยามโนฯ ได้เป็นประธานคณะกรรมการราษฎร
๔. นายปรีดี พนมยงค์ เสนอเค้าโครงเศรษฐกิจ ในเดือนกุมภาพันธ์ ๒๔๗๕
๕. พระยามโนฯ ยุบสภาในวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๗๖
๖. รัฐประหาร ๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๖ แล้วพระยาพหลฯ เป็นนายกฯ
๗. กบฏวรเดช ในวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๔๗๖ (ช่วงที่เกิดรบกันจริง ๆ ๑๒-๒๒ ตุลาคม ๒๔๗๖)
๘. รัฐบาลพระยาพหลฯ ออก "พ.ร.บ. บอภัยรักษารัฐธรรมนูญ พุทธศักราช ๒๔๗๖" ในวันที่ ๕ พฤศจิกายน ๒๔๗๖ (โปรดสังเกตว่า พ.ร.บ. ฉบับนี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกบฏระบอบสมมติ)
๙. รัชกาลที่ ๗ สละราชสมบัติ ในวันที่ ๖ มีนาคม ๒๔๗๘
๑๐. วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๔๘๑ เลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ ๓ จากนั้นถึงวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๔๘๑ หลวงพิบูลสงคราม ก็เข้าดำรงตำแหน่งนายกฯ

๒. อุปสรรคที่ทำให้ความพยายามในการนำระบอบประชาธิปไตยมาใช้ต้องล้มเหลวลง

๒.๑ ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผู้นำรุ่นเก่ากับคณะราษฎร และความแตกแยกภายในคณะราษฎรเอง

อุปสรรคในข้อนี้ นับว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ภายหลังจากปฏิวัติที่ยังนัก กล่าวคือ ความขัดแย้งและความแตกแยกดังกล่าวทำให้ขาดความต่อเนื่อง (discontinuity) ในกระบวนการพัฒนา เพราะมีปรากฏการณ์นอกเหนือรัฐธรรมนูญมาเป็นเครื่องขัดขวาง ถ้าเราจะศึกษาให้ลึกซึ้งถึงสาเหตุของการแตกแยกและความขัดแย้งแล้ว ก็ควรที่จะได้มาพิจารณากันที่พื้นฐานของคณะราษฎรเป็นเบื้องต้น ถ้าจะกล่าวว่าคุณคณาในคณะราษฎรไม่มีอุดมการณ์

ทางการเมืองร่วมกันอย่างแท้จริง และเป็นไปในลักษณะที่ลึกซึ้งสมกับเป็นนักปฏิวัติ ก็คงจะไม่ผิดนัก บุคคลในคณะราษฎรเอง ท่านหนึ่งคือนายประยูร ภมรมนตรี ก็ยอมรับว่า คณะผู้เปลี่ยนแปลง การปกครองไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับลัทธิการเมืองใดทั้งสิ้น เพียงแต่จะมุ่งสร้างระบอบประชาธิปไตย ที่มีรัฐธรรมนูญเป็นหลักในการปกครอง^๒ เท่านั้น ในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในคณะ ราษฎรก็เป็นไปอย่างหลวม ๆ ฝ่ายพลเรือนบางกลุ่มไม่เคยรู้จักกันด้วยซ้ำไปก็มี^๓ ทุกคนเข้ามาร่วม คณะกันก็ด้วยเล็งเห็นถึงความบกพร่องของระบอบเก่าเป็นจุดร่วมข้อใหญ่เท่านั้นเอง ฝ่ายทหารเอง เข้ามาร่วมด้วยก็มีสาเหตุส่วนใหญ่มาจากความผิดหวังในสภาพการณ์ของฝ่ายทหารและการดำเนิน นโยบายของรัชกาลที่ ๗^๔ จนถึงวันเปลี่ยนแปลงการปกครอง คณะราษฎรก็ได้แยกออกเป็น ๒ พวก พวกหนึ่งเป็นข้าราชการพลเรือนรุ่นหนุ่ม นำโดยนายปรีดี พนมยงค์ และอีกพวกหนึ่งเป็นกลุ่ม อนุรักษ์นิยม ประกอบด้วยนายทหารบกและทหารเรือ นำโดยพระยาพหลฯ กลุ่มอนุรักษ์นิยม ชี้แจงเชื่อมั่นในสถาบันกษัตริย์ และเชื่อว่าจำเป็นจะต้องมีกษัตริย์ที่เข้มแข็งเพื่อเป็นศูนย์รวมพลังใน การสร้างเสถียรภาพทางการเมือง มีหน้าซ้ำ ผู้นำกลุ่มอนุรักษ์นิยมบางคน เช่น พระยาทรงฯ ก็ยัง ไม่เชื่อฝีมือกลุ่มหนุ่มเอาเสียอีก^๕ พระประศาสน์พิทยายุทธ พระยาทรงฯ พระยาฤทธิฯ ต่างเล่าว่า ผู้คิดการปฏิวัตินั้นมีการติดต่อกันไม่กี่ครั้งและด้วยความยากลำบาก ในระยะใกล้วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ผู้ก่อการแต่ละกลุ่มก็ยังไม่รู้ว่าใครบ้างที่จะทำการร่วมกัน กลุ่มนักเรียนนอกกับกลุ่มนักเรียน ในที่พบกันครั้งแรกเมื่อก่อนปฏิวัติราว ๔ เดือนเท่านั้น เมื่อคณะราษฎรมิได้เรียนรู้ถึงความยากลำบาก ความขมขื่น และการร่วมเป็นร่วมตายกันอย่างแท้จริงในกระบวนการปฏิวัติ การแตกแยกกันก็เกิด ขึ้นได้ง่าย และการแตกแยกกันมิได้เกิดขึ้นเพราะความขัดแย้งในอุดมการณ์อย่างเดียว หากมีสาเหตุ จากความฉ้อราษฎร์ ความหวาดระแวงไม่ไว้ใจกันอีกด้วย^๖ จากความไม่พร้อมของคณะราษฎร นี้เอง ทำให้คณะราษฎรล้มคำถามที่ว่า หลังการปฏิวัติสำเร็จแล้วจะทำอะไร และจะทำอย่างไร การปฏิบัติการภายหลังวันปฏิวัติจึงเป็นไปแบบแก้ปัญหาเฉพาะหน้า หลักการต่าง ๆ ไม่เคยวางแผน

๒. ประยูร ภมรมนตรี "การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕" วิทยาศาสตร์นิเทศ ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๗ (เมษายน ๒๕๐๕) หน้า ๕๔

๓. เด่มที่อ้างแล้ว หน้า ๕๖

๔. เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์, "การปฏิวัติ ๒๔๗๕" ใน ร้อยอนันต์ สมุทวณิชและสหาย (รวบรวม) สัตว์การเมือง, (พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๐๔) หน้า ๕๒

๕. Donald E. Nuechterlein, *Thailand and the Struggle for Southeast Asia* (New York: Cornell University Press, 1965), pp. 31-32.

๖. ร้อยอนันต์ สมุทวณิช "การปฏิวัติที่ไร้ขบวนการ" *พาราสาวิตรี* (พระนคร: พิมพ์, ๒๕๐๖) หน้า ๑๗๕

กันมาก่อน สมาชิกทุกคนยังไม่มีใครความเห็นพ้องกัน เมื่อนำมาใช้ก็รังแต่จะสร้างความขัดแย้งให้
เกิดขึ้น ดังเห็นได้จาก ร่างรัฐธรรมนูญชั่วคราวฉบับแรก เค้โครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์
เป็นต้น

ความขัดแย้งระหว่างกษัตริย์กับคณะราษฎร เริ่มปรากฏชัดก็เมื่อคราวประกาศใช้รัฐธรรมนูญ
การปกครองประเทศ พุทธศักราช ๒๔๗๕ ฝ่ายกษัตริย์ คือ รัชกาลที่ ๗ ทรงเห็นว่าหลักการของ
คณะราษฎรกับของพระองค์ไม่สอดคล้องกัน เพราะคณะราษฎรมิได้มีความประสงค์ที่จะให้เสรีภาพ
ทางการเมืองอย่างสมบูรณ์ หากต้องการจะให้มีความการเมืองได้แต่เพียงคณะเดียว^๗

สมัยที่ ๑ นับจากวันประกาศใช้จนถึงสมัยที่ ๒ เป็นเวลา ๖ เดือน คณะราษฎรจัดตั้งผู้แทน
ราษฎรขึ้น ๗๐ นาย เป็นสมาชิกในสภา โดยที่รัชกาลที่ ๗ ไม่ได้ทรงมีโอกาสในการให้
ความเห็นต่อการคัดเลือกตัวบุคคลเหล่านั้นเลย

สมัยที่ ๒ ผู้แทนประกอบด้วยสมาชิก ๒ ประเภท คือ ประเภทแรกมาจากการเลือกตั้ง
จังหวัดละ ๑ คน ประเภทที่สอง เป็นผู้แทนชั่วคราวที่คณะราษฎรเลือกไว้ในสมัยแรกให้
มีจำนวนเท่ากับผู้แทนประเภทแรก

สมัยที่ ๓ ผู้แทนที่เลือกมาจากประชาชน โดยมีเงื่อนไขในเรื่องเวลาและการศึกษาภาค
บังคับของประชาชนเป็นเครื่องประกัน (จะไม่ขอกล่าวรายละเอียดในเรื่องนี้)

จากความในธรรมนูญข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นเจตนารมณ์ที่ว่า คณะราษฎรต้องการจะ
รักษาอำนาจไว้อย่างน้อยก็ ๑๐ ปี ทั้ง ๆ ที่คณะราษฎรเองก็มีหลักการ “ตั้งอยู่ในสัจจะ เสียสละเพื่อ
ประเทศชาติ เว้นการหาผลประโยชน์สร้างตนเองโดยเด็ดขาด”^๘ จริงอยู่ในระยะแรกอาจจะเป็น
ข้อที่น่าเห็นใจคณะราษฎรในอันที่จะรักษาความสงบของบ้านเมือง จึงจำเป็นต้องตั้ง “ผู้รักษา
พระนครฝ่ายทหาร” เพื่อรวบอำนาจสั่งการทุกอย่างเข้าไว้ แต่ในระยะต่อมา แทนที่คณะราษฎร
จะวางมือจากอำนาจสมคำแถลงการณ์ที่ว่ามิได้กระทำเพื่อหวังประโยชน์ส่วนตัว หากคณะราษฎร
กลับตั้งอำนาจเข้ามาสู่ฝ่ายบริหารมากขึ้นด้วยการใช้รัฐธรรมนูญ ๒๔๗๕ เป็นเครื่องมือ จนอาจจะ

๗. ชัยอนันต์ สมุทวณิช “การปฏิรูปพื้นฐานการปกครองแบบประชาธิปไตยในสมัยราชาธิปไตย” ในชัยอนันต์
สมุทวณิชและสหาย (รวบรวม) เล่มที่อ้างแล้ว หน้า ๒๗

๘. ประยูร ภมรมนตรี, เล่มที่อ้างแล้ว หน้า ๕๔

กล่าวได้ว่า ธรรมนูญฉบับนี้เป็นฉบับแรกและฉบับเดียวที่ให้อำนาจฝ่ายบริหารไว้อย่างท่วมท้นเลิศเลอจนเกินความจำเป็น^๙ ก็ว่าได้

เมื่อมีธรรมนูญขึ้นแล้ว คณะราษฎรก็ได้จัดให้มีรัฐบาลใหม่ขึ้นตามความในรัฐธรรมนูญ โดยมีพระยามโนฯ เป็นประธานคณะกรรมการราษฎร หรือเป็นหัวหน้าฝ่ายบริหารคือ นายกรัฐมนตรีนั่นเอง การที่คณะราษฎรเชิญตัวพระยามโนฯ มาเป็นนายกรัฐมนตรี ก็เป็นไปด้วยเหตุผลที่ว่าในช่วงนั้น ไม่มีผู้มีอำนาจทางการเมืองอย่างแท้จริง บัญชาชนของไทยกับผู้มีอำนาจทางการเมืองเริ่มแตกแยกออกเป็น ๒ พวก สึกกับในระยะก่อนปฏิวัติซึ่งบัญชาชนกับอำนาจการเมืองจะรวมอยู่ในคนกลุ่มเดียวกัน^{๑๐} เหตุเช่นนี้ จึงทำให้เกิดช่องว่างทางการเมืองขึ้น คณะราษฎรก็ตัดสินใจไม่ได้ว่าจะทำอย่างไรต่อไป เพราะไม่มีแผนการมาก่อนดังที่กล่าวแล้ว จึงต้องตัดสินใจเชิญพระยามโนฯ มาเป็นหัวหน้ารัฐบาลทั้ง ๆ ที่พระยามโนฯ ก็มีได้มีส่วนรู้เห็นกับการปฏิวัติมาก่อนเลย คณะรัฐมนตรีในรัฐบาลชุดพระยามโนฯ จึงประกอบด้วยคน ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มข้าราชการศักดินารุ่นเก่า กับพวกขุนนางใหม่ที่มีหัวก้าวหน้า คนทั้ง ๒ กลุ่มนี้ ถูกบังคับให้เข้ามาทำงานร่วมกันโดยภาวะจำเป็น มิได้มีความเห็นในเรื่องการใช้อำนาจทางการเมืองร่วมกันเลย

ฝรั่งเศสหนึ่งที่ได้ศึกษาเรื่องการเมืองระหว่างประเทศของไทย ได้กล่าวไว้ว่า การที่คณะราษฎรเชิญตัวพระยามโนฯ มาเป็นนายกรัฐมนตรี ก็เพราะคณะราษฎรกลัวว่าต่างประเทศจะไม่รับรองรัฐบาลชุดใหม่ ถ้าเป็นรัฐบาลของพวกเขา radical^{๑๑} คณะราษฎรจึงต้องพยายามเดินสายกลาง แต่ความพยายามของคณะราษฎรในการประนีประนอมก็ไม่เป็นผล เพราะในเวลาต่อมาก็ปรากฏว่าความคิดของทั้ง ๒ ฝ่ายแยกทางกันเดินคนละแนวในลักษณะที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน ฝ่ายกลุ่มหนุ่มต้องการจะเห็นความเจริญของบ้านเมืองอย่างทันตา แต่ฝ่ายกลุ่มพระยามโนฯ และพรรคพวกยังมี "ซากความคิดแห่งระบบเก่า" หลงเหลืออยู่มาก จึงกลายเป็นพวก "ได้อภิวัฒน์" ในสายตาของกลุ่มหนุ่ม จุคนเองที่ผู้เขียนเห็นว่า เป็นจุดหัวเลี้ยวหัวต่อของการเมืองไทยในยุคแรก ถ้าคณะราษฎรไม่เชิญพระยามโนฯ มาเป็นนายกรัฐมนตรี เหตุการณ์จะเป็นเช่นไร ก็ยากที่จะคาดคะเน แต่ที่เห็น ๆ กันอยู่ก็คือการเชิญพระยามโนฯ เข้ามาในวงการเมืองเป็นการสกัดกั้นความคิดใหม่ ๆ หลายอย่างจนทำ

๙. ไพโรจน์ รัชนาม ให้ความเห็นไว้เช่นนี้ ในการบรรยายวิชากฎหมายรัฐธรรมนูญ คณะรัฐศาสตร์ มธ. ภาค ๑ ปีการศึกษา ๒๕๑๖

๑๐. ร้อยอนันต์ สมุทวณิช, "การปฏิรูปพื้นฐานการปกครอง...." เล่มที่อ้างแล้ว หน้า ๒๓

๑๑. Donald. E. Nuechterlein, เล่มที่อ้างแล้ว หน้า ๓๓

ให้การปฏิวัติในครั้งนั้นไม่เป็นการปฏิวัติที่แท้จริงในสายตาของนักรัฐศาสตร์หลายคนในปัจจุบัน ตัวนายปรีดี พนมยงค์ เอง ก็ดูเหมือนจะยอมรับความจริงข้อนี้ ดังเห็นได้จากคำพูดเชิงสารภาพเมื่อเร็ว ๆ นี้ว่า :-

“...ข้าพเจ้ายอมรับว่า ข้าพเจ้าผู้เดียวที่ทำผิดในการเสนอคณะราษฎรให้เชิญพระยามโนปกรณัมเป็นหัวหน้ารัฐบาล เพราะสมาชิกคณะราษฎรอื่น ๆ มิได้คุ้นเคยกับพระยามโนปกรณัมมาก่อนเท่ากับข้าพเจ้าที่เคยได้ร่วมงานกับท่านผู้นี้ ในกรมร่างกฎหมายและการร่วมเป็นกรรมการสอบไล่แก่นักเรียนกฎหมายหลายครั้ง จึงได้มีการสนทนากับท่านผู้นี้ที่แสดงว่า ท่านนิยมประชาธิปไตย และการปฏิบัติของท่านในระหว่างเป็นอธิบดีศาลอุทธรณ์นั้น แสดงว่า ท่านกล้าตัดสินใจโดยมิได้กลัวอำนาจในสมบูรณาญาฯ ซึ่งนักเรียนกฎหมายหลายคนได้นิยมชมชอบท่าน ข้าพเจ้าจึงเห็นว่า.....ข้าพเจ้ามีความผิดที่ไม่ได้พิจารณาให้ลึกซึ้งว่าพระยามโนปกรณัมเป็นบุคคลที่มีชกความคิดแห่งระบบเก่าเหลืออยู่มาก...”^{๑๒}

ความขัดแย้งทางอุดมการณ์ดำเนินเรื่อยมา จนกระทั่งถึงขั้นแตกหักและกลายเป็นความขัดแย้งระหว่างสภาที่คณะรัฐมนตรีอย่างเห็นได้ชัด หรือเป็นจุดสุดยอดของความขัดแย้งทางอุดมการณ์ก็เมื่อนายปรีดี พนมยงค์เสนอเค้าโครงเศรษฐกิจเข้าสู่สภา เพื่อดำเนินการตามสัญญาที่ให้ไว้กับประชาชน^{๑๓} ในแถลงการณ์ข้อ ๓ ที่ว่า “จะบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจโดยรัฐบาลใหม่จะหางานให้ราษฎรทุกคน จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาก”

เค้าโครงเศรษฐกิจนี้ เป็นสาเหตุสำคัญยิ่งที่ทำให้มีการยุบสภา (ซึ่งจะกล่าวต่อไป) และทำให้เกิดความแตกแยกในคณะราษฎรด้วยกันเอง^{๑๔} และที่สำคัญคือ ทำให้การประสานรอยร้าวระหว่างรัชกาลที่ ๗ กับคณะราษฎร ซึ่งมีที่ท่าว่า อาจจะ ลงรอยกันได้ กลับต้องทรุดหนักลงไปอีก โดยที่ไม่มีใครจะแก้ไขได้เลย

โดยเนื้อหาแล้ว เค้าโครงฯ นี้เป็นหลักการผสมระหว่างสังคมนิยม เสรีนิยมและแบบสหกรณ์^{๑๕} ดังที่ท่านผู้ร่างเองก็แจ้งให้ทราบว่า ท่านมิได้มีอุปาทานผูกพันอยู่กับลัทธิใด ๆ หาก

๑๒. ปรีดี พนมยงค์, *วารสาร อ.ม.ร.* ฉบับ ๑๐ ธันวาคม (พระนคร: เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๑๖) หน้า ๒๒-๒๓

๑๓. เป็นที่น่าสังเกตว่า นักการเมืองไทยตั้งแต่คนแรกมาต่างก็มี “สัญญา” กับประชาชนไว้ทั้งนั้น

๑๔. สมบูรณ์ ไพรินทร์, *บันทึกเหตุการณ์ทางการเมืองตั้งแต่ ๒๔ มิ.ย. ๑๕-๒๕ ส.ค. ๑๕* หน้า ๓๔

๑๕. Thawatt Mokarapong, *History of the Thai Revolution* (Bangkok: Sivaporn, 1972) หน้า ๑๔๐

แต่ท่านได้หยิบยกเอาส่วนดีของลัทธิต่าง ๆ ที่เห็นว่าเหมาะสมกับประเทศไทยมาใช้^{๑๖} และท่านก็ยังอ้างไว้อีกว่า แผน ๓ นี้จะเป็นเครื่องประกันความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประชาชนได้เป็นอย่างดี ซึ่งโดยลำพังแต่เพียงการเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมืองอย่างเดียวแล้วจะไม่เพียงพอ หากยังจะต้องให้มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมด้วย^{๑๗} จึงจะได้ชื่อว่าเป็นการปฏิวัติที่แท้จริง และการจะเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ก็จะต้องมีแผน (โปรดสังเกตคำว่าจะต้องมีแผน เพราะจะเป็นข้ออ้างที่พวกโต้วาทีถนัดนำมาใช้ผูกพันกับแผนของรัสเซียในการกล่าวโจมตีนายปรีดี พนมยงค์)

ผลของการเสนอเค้าโครง ๓ นี้ ทำให้เกิดการแตกหักระหว่างฝ่ายบริหารกับฝ่ายนิติบัญญัติในเวลาต่อมา และยังทำให้กลุ่มผู้นำฝ่ายอนุรักษร่วมตัวกับกษัตริย์อย่างเห็นได้ชัดในการตอบโต้กลุ่มของนายปรีดี จนในที่สุด นายปรีดี ก็ถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ จนต้องถอนตัวออกจากวงการเมืองในระยะหนึ่ง

จะเห็นได้ว่า ความขัดแย้งในหลักการได้นำไปสู่ความขัดแย้งในเรื่องส่วนตัวอย่างช่วยไม่ได้เลย เหตุที่เป็นเช่นนี้ ในทัศนะของผู้เขียนเห็นว่า เค้าโครงเศรษฐกิจแบบ Radical Statism^{๑๘} ของนายปรีดี พนมยงค์ นั้น เป็นการขัดกับผลประโยชน์ของกลุ่มข้าราชการศักดินาอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งแต่ละ เหตุการณ์เช่นนี้ก็เป็นไปตามกฎของสังคมทุกแห่งในโลกที่ว่า เมื่อมีการเปลี่ยนแปลง ก็ย่อมจะมีการต่อต้านเป็นวิสัยธรรมดา สำหรับในกรณีของเค้าโครงนี้ด้วยแล้วจะยิ่งเป็นการขัดฝ่ายศักดินาอย่างรุนแรงและกระหน่ำหนัก ถ้าเรายอมรับกฎของสังคมดังที่กล่าวมาแล้ว ความล้มเหลวของเค้าโครงเศรษฐกิจจึงน่าจะอยู่ที่ความบกพร่องของผู้เสนอเองในความไม่รอบคอบ ไม่หาเสียงสนับสนุนจากสภา จนเป็นที่มั่นใจเสียก่อน และตัวนายปรีดีเอง ด้วยความเป็น "หนุ่ม" ทางวัยและปัญญา ก็คงจะมองฝ่ายข้าราชการศักดินาในแง่ที่เกินไปก็ได้

ความขัดแย้งระหว่างสภาการบริหารบาลดำเนินเรื่อยมา ฝ่ายบริหารได้ออกคำสั่งให้ข้าราชการทหาร พลเรือน สมาชิกสภา ห้ามเข้าไปเป็นสมาชิกสมาคมที่เกี่ยวข้องกับการเมือง ผู้ใดสมัครแล้วไม่ลาออก ก็จะไม่จ่ายเงินเดือนให้ การออกคำสั่งเช่นนี้จึงเท่ากับเป็นการล้มคณะราษฎร (ซึ่ง

๑๖. ไพบูลย์ ช่างเรือน, *ลักษณะสังคมและการปกครองของไทย* (พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๐๔) หน้า ๔๘

๑๗. Thawatt Mokarapong, *เล่มที่อ้างแล้ว* หน้า ๑๔๑

๑๘. เป็นศัพท์ที่ยกมาจาก David A. Wilson, *Politics in Thailand* (Ithaca, N.Y.: Cornell Uni. Press, 1962) หน้า ๑๗

เป็นพรรคการเมืองพรรคเดียวที่มีอยู่) โดยตรง^{๑๙} ต่อมาในการอภิปรายคำสั่งดังกล่าวในสภาได้มี
ส.ส. บางคนพออาจเข้าในที่ประชุม ฝ่ายรัฐบาลก็สั่งให้คนตัว ส.ส. ทุกคน แม้แต่ประธานสภาเอง
ก็ถูกค้น บรรดา ส.ส. ก็ไม่พอใจเพราะเห็นว่ารัฐบาลโมฆะ ทำเกินขอบเขตอำนาจหน้าที่ ซึ่งในที่
ประชุมสภาเองก็มีตำรวจสภาคอยควบคุมอยู่แล้ว รัฐบาลไม่มีอำนาจจะทำเช่นนั้นได้ ในที่ประชุม
สภา ประธานสภามีอำนาจสั่งการ หากใช้เป็นอำนาจของรัฐบาลไม่ และยิ่งตัวประธานสภาที่ถูกค้น
ตัวแล้ว ยิ่งเท่ากับเป็นการลบหลู่เกียรติของสภาอันเป็นสถาบันสูงสุดของชาติโดยตรง^{๒๐} เหตุเช่นนั้น
ส.ส. จึงเปิดอภิปรายโจมตีการกระทำของพระยามโนฯ อย่างรุนแรง

จากการที่นายปรีดี เสนอเค้าโครงฯ จนเกิดความขัดแย้งดังกล่าว การที่รัฐบาลโมฆะ สั่ง
ให้นำราชการลาออกจากคณะราษฎร และการตรวจค้นอาวุธขึ้นเป็นเหตุขั้วกั๊กให้พระยามโนฯ ออก
พระราชกฤษฎีกาปิดสภาลงเมื่อ ๑ เมษายน ๒๔๗๖

การยุบสภาในครั้งนี้เป็นจุดที่ทำให้ฝ่ายอนุรักษนิยม ได้รับชัยชนะอย่างชัดแจ้งในการต่อสู้
แย่งชิงอำนาจกับกลุ่มหนุ่ม^{๒๑} และเป็นจุดที่หลายท่านเห็นว่าเป็นการเดินถอยหลังเข้าคลองไปอีก
หลายก้าว และเป็นจุดแรกที่ทำให้เจตนาธรรม์ประชาธิปไตยของคณะราษฎร (จะสมบูรณ์หรือไม่
และจะมีหรือไม่ ผู้เขียนไม่ขอยืนยัน) ต้องพังทลายลง

รัฐบาลพระยามโนฯ บริหารประเทศเรื่อยมาจนถึง ๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๖ คณะบุคคล
กลุ่มหนึ่งอันประกอบด้วยคณะทหารบก ทหารเรือ และพลเรือน ซึ่งมีพระยาพหลฯ หลวงพิบูลฯ
และหลวงศุภฯ เป็นหัวหน้า ก็ได้ร่วมกันยึดอำนาจจากพระยามโนฯ ด้วยเหตุผลว่า...การบริหาร
ราชการแผ่นดินเท่าที่ ค.ร.ม. ได้ปฏิบัติมานั้น (หมายถึง ค.ร.ม. ชุกรัฐบาลโมฆะ) มีแต่จะทำให้ชาติไทย
ไปสู่ความทายนะ^{๒๒} เมื่อรัฐประหารเสร็จแล้ว พระยาพหลฯ ขึ้นเป็นนายก ต่อมา แล้วหลังจากนั้น
นายปรีดี พนมยงค์ ก็ได้เดินทางกลับประเทศไทย ซึ่งการเดินทางกลับของนายปรีดีนั้น เป็นขบวน
อันหนึ่งก่อให้เกิดคณะกู้บ้านเมืองบวรเดชขึ้นมาเมื่อ ๑๑ ตุลาคม ๒๔๗๖ ด้วยบุคคลคณะนี้ เกรงว่า
นายปรีดีจะนำเอาโครงการเศรษฐกิจมาใช้^{๒๓} แต่ในที่สุดรัฐบาลก็เป็นฝ่ายชนะ และผลของ

๑๙. เกียรติชัย พงษ์พานิชย์, "การปฏิวัติ ๒๔๗๕" ในร้อยอนันต์ สมุทวณิชและสหาย (รวบรวม) เล่มที่อ้างแล้ว
หน้า ๖๑

๒๐. วิชัย สุวรรณรัตน์ "การปฏิวัติ รัฐประหารและการกบฏภายหลัง...๒๔๗๕" ใน เล่มที่อ้างแล้ว หน้า ๕๑

๒๑. Donald E. Nuechterlein, เล่มที่อ้างแล้ว หน้า ๓๗

๒๒. สมบูรณ์ ไพรินทร์ เล่มที่อ้างแล้ว หน้า ๔๔-๕๐

๒๓. เล่มที่อ้างแล้ว หน้า ๕๒

ข้อนี้^{๕๕} ขั้วนั้น^{๕๖} ทำให้นายทหารหนุ่มแห่งคณะราษฎรกลายมาเป็น “ขวัญใจ” ^{๕๗} ขึ้นมาอย่างชัดเจน บุคคลผู้นั้นคือ นายแปลก บិតตะสังคะ

อนึ่ง ก่อนที่นายแปลก บิตตะสังคะ (ยศขณะนั้นเป็นพันเอก) จะขึ้นมาเป็นนายกฯ นั้น เรื่องที่ ^{๕๘}ไม่ควรจะละเลยไปเสียก็คือ เรื่องการสละราชสมบัติของรัชกาลที่ ๗ เราอาจจะกล่าวได้ว่าการสละราชสมบัตินี้เป็นจุดสยอกของความขัดแย้งระหว่างคณะราษฎรกับกษัตริย์ ซึ่งคงจะไม่เกินความจริงไปนัก ฝ่ายกษัตริย์นั้นเห็นว่า คณะราษฎรไม่รักษาคำมั่นสัญญาครั้งที่ได้แถลงการณ์ไว้ คณะราษฎรพยายามที่จะให้พวกของตนเข้าคุมอำนาจทางการเมืองโดยใช้สภาสูงเป็นเครื่องมือ สถาบันกษัตริย์ถูกลบหลู่เกียรติเป็นอย่างมาก และคณะราษฎรก็ได้พยายามป้องกัน หรือแทนที่จะร่วมมือกลับพยายามบีบบังคับพระองค์เสียมากกว่า^{๕๙} นอกจากนี้ พ.ร.บ. บางอย่าง เช่น พ.ร.บ. บัญกันรักษารัฐธรรมนูญ ๒๔๗๖, พ.ร.บ. อากรมรดก, ก็ยังเป็นสาเหตุให้ฝ่ายกษัตริย์แน่ใจว่าคณะราษฎรต้องการจะรักษาอำนาจไว้แต่เพียงผู้เดียวมากขึ้น แม้รัฐบาลจะได้ส่งคน เช่น หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ นายคิเรก ชัยนาม^{๖๐} ออกไปเจรจากับพระองค์ให้เสด็จกลับประเทศไทย (ตอนนั้นรัชกาลที่ ๗ ประทับอยู่ที่สหรัฐอเมริกา) ก็ไม่เป็นผล ในที่สุดจึงประกาศสละราชสมบัติ

เท่าที่กล่าวมานี้ ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นว่า ความขัดแย้งในคณะราษฎรระหว่างกลุ่มหนุ่มกับพวกผู้นำน่าแก่ (ซึ่งบางคนก็เป็นสมาชิกคณะราษฎร) และกษัตริย์ได้ดำเนินมาอย่างไร และความขัดแย้งนี้เองที่ทำให้ระบอบประชาธิปไตยในสมัยเริ่มแรกต้องล้มเหลวลง ซึ่งเป็นประเด็นที่ผู้เขียนให้ความสำคัญมากกว่าประเด็นที่จะกล่าวต่อไปคือ

๒.๒ วัฒนธรรมทางการเมือง : อุดมการกับความเป็นจริงและทฤษฎีกับการปฏิบัติ

เหตุผลในข้อนี้มีความสำคัญอยู่ไม่น้อยต่อการล้มเหลวของระบอบประชาธิปไตยยุคแรกของไทย ถ้าจะดูพื้นฐานสังคมไทยในขณะนั้นแล้วจะเห็นได้ชัดเจนว่า สังคมของเรายังเป็นสังคมของเจ้ากับไพร่ฟ้า ความคิดเรื่องความเสมอภาคและเสรีภาพยังเป็นสิ่งที่คนไทยนึกไม่ถึง (ไม่ใช่ดูถูกคนไทย) การเปลี่ยนการปกครองครั้งนี้ จึงมีผู้กล่าวว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงในความว่างเปล่า คือเป็นการเปลี่ยนแปลงในสังคมที่ไม่มีขบวนการความคิดต่างๆ อยู่เลย แม้หากจะมีอยู่บ้างก็คงจะมีอยู่เฉพาะ

๕๕. ขั้วนั้น^{๕๖} สมทวนดิฐ, “การปฏิวัติฐานการปกครอง...” ในขั้วนั้น^{๕๗} สมทวนดิฐและสหาย (รวบรวม) เล่มที่อ้างแล้ว หน้า ๑๔

๕๘. รายงานในเรื่องนี้ปรากฏอยู่ใน แถลงการณ์เรื่องพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงสละราชสมบัติ (พระนคร: โรงพิมพ์ดาวสยาม, ๒๔๗๕)

ในกลุ่มผู้เปลี่ยนแปลงเท่านั้น^{๒๖} ทศนคติของประชาชนที่เคยมีต่อข้าราชการในระบบสมบูรณา
 กษัตริย์ได้เปลี่ยนแปลงไปด้วย ขบวนการต่าง ๆ ของความคิดในแนวทางประชาธิปไตยของประชาชน
 ภายในประเทศ ก็หาได้รับการสร้างสรรค์ให้มันขึ้นแต่อย่างใดไม่ การเปลี่ยนแปลงในครั้งนั้นจึงเป็น
 แต่เพียงการเปลี่ยนมือของอำนาจจากบุคคลหนึ่งหรือคณะหนึ่ง ไปสู่บุคคลหรือคณะบุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง
 เท่านั้น หาใช่เป็นการเปลี่ยนมือไปสู่คนส่วนใหญ่ไม่ หรือถ้าจะกล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงการ
 ปกครองครั้งนั้นเป็นการยึดยึดถือถืออำนาจอธิปไตยของปวงชนไว้ให้แก่ประชาชนก็คงจะไม่เกินความจริง
 ไปนัก และขณะเดียวกัน ผู้ปกครองก็ตั้งสัจจะกลับมาก่อการสร้างสถาบันการเมืองการปกครองใน
 ลักษณะที่ขัดกับหลักการอำนาจอธิปไตยของปวงชน^{๒๗} เสียอีก

แม้คณะราษฎรจะมีอุดมการณ์และความมุ่งมั่นที่จะนำระบอบประชาธิปไตยมาสู่ประเทศไทย
 อย่างสูงเพียงใดก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติแล้ว หลายสิ่งหลายอย่างก็ได้ปรากฏในลักษณะที่ตรงกัน
 ข้ามกับอุดมการณ์โดยสิ้นเชิง ดังเห็นได้จากในการกล่าวปฏิญาณตัวของผู้แทนราษฎรชั่วคราวชุดแรก
 แทนที่จะปฏิญาณว่า จะรับใช้และซื่อสัตย์ต่อแผ่นดิน หากกลับปวารณาตัวว่าจะซื่อสัตย์ต่อคณะ
 ราษฎร^{๒๘} การมี ส.ส. ประเภทสอง ก็เลือกเอาแต่คณะผู้ก่อการเสียเป็นส่วนมาก และความจริง
 คนพวกนี้ก็หาได้มีคุณวุฒิหรือความเคยชินกับการงานที่ไปกว่า ส.ส. ประเภทที่ ๑ เลย^{๒๙} และ
 ตัวอย่างสุดท้าย เมื่อคณะราษฎรเกิดขึ้นแล้ว คณะราษฎรก็พยายามจำกัดไม่ให้มีพรรคการเมืองและ
 จำกัดผู้ที่คิดว่าเป็นศัตรูของตนทุกวิถีทาง^{๓๐} เท่าที่ยกมากล่าวนี้เป็นตัวอย่างส่วนหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า
 อุดมการณ์กับการปฏิบัติของคณะราษฎรแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งผลร้ายแรงที่เกิดขึ้นก็คือ ทำให้
 เกิดการขัดแย้งภายในพวกเดียวกันเอง เพราะไม่มีศัตรูร่วมกัน และเมื่อผลประโยชน์ขัดกันเมื่อไร
 การขัดแย้งก็เกิดขึ้น จนในที่สุดคณะราษฎรก็หาความเป็นคณะราษฎรของตัวเองไม่ได้เลย

๓. สาเหตุที่ทำให้ไทยมีระบบเผด็จการ (ทหาร) ในช่วงใกล้สงครามโลกครั้งที่ ๒

หลังจากจอมพล ป. ขึ้นเป็นนายกฯ ครั้งแรกแล้ว สภาพการณ์ต่าง ๆ ในประเทศดูจะยิ่งตึงเครียด
 เรื่อย ๆ ความวุ่นวายทางการเมืองก็ยังไม่มียี่ห่วยว่าจะหมดไป ขณะเดียวกันสถานการณ์โลกก็เริ่ม

๒๖. พงศ์เพ็ญ ศกุนตภัย, *ประชาธิปไตยกับกระบวนการเมืองในประเทศไทย* (พระนคร: สมาคมสังคมนศาสตร์) หน้า ๓
 ๒๗. *เล่มที่อ้างแล้ว* หน้า ๔
 ๒๘. ชัยอนันต์ สมุทวณิช, "การปฏิวัติที่ไร้ขบวนการ" *เล่มที่อ้างแล้ว* หน้า ๑๘๑-๑๘๒
 ๒๙. แกลงการณ..... *เล่มที่อ้างแล้ว* หน้า ๑๘๓
 ๓๐. ชัยอนันต์ สมุทวณิช, "การปฏิวัติ....." *เล่มที่อ้างแล้ว* หน้า ๑๘๒

จะเชิดอยู่ในภาวะคับขัน ญี่ปุ่น และเยอรมัน เริ่มทำทลายอำนาจของฝ่ายตะวันตกมากขึ้น รัฐบาลทหารของประเทศเหล่านี้ก็ได้เข้ามามีบทบาทในการสร้างชาติ ฯลฯ เยอรมันเองก็ได้เกิดรัฐบาลนาซี ญี่ปุ่นก็มีระบบฟาสซิสต์ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเครื่องช่วยและผลักดันประเทศไทยให้เข้าไปสู่ความเป็นเผด็จการมากขึ้นทุกที ซึ่งจะบอกกล่าวถึงสาเหตุหรือสภาพการณ์อย่าง กว้าง ๆ ดังนี้.—

๓.๑ สภาพการณ์ภายในประเทศ

ประสบการณ์ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในการคลุกคลีอยู่กับคณะราษฎร คงจะเป็นเครื่องเตือนใจจอมพล ป. เป็นอย่างที่ว่า การเมืองในระบอบประชาธิปไตยนั้นอาจจะไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ในขณะนั้น เพราะผู้นำการเมืองหลายกลุ่มยังไม่อาจจะเข้ากันได้เลย ความพยายามในอันที่จะปฏิวัติรัฐประหารเกิดขึ้นอยู่มิได้ขาด เสถียรภาพของรัฐบาลจึงไม่มีเท่าที่ควร และแม้จะมีระบบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาเองก็ตาม รัฐบาลก็หาได้มีเสถียรภาพไม่ ทั้ง ๆ ที่สมาชิกสภาส่วนใหญ่รัฐบาลก็ตั้งตนเอง แต่พอเอาเข้าจริง ๆ สมาชิกเหล่านี้ก็กลับมาเป็นหนามยอกอกรัฐบาลเห็นได้จากรัฐบาลพระยาพหลฯ เอง ก็เคยสั่นคลอนเพราะสมาชิกสภามาแล้ว ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสาเหตุจูงใจให้จอมพล ป. คิดที่จะรวบอำนาจการปกครองมาไว้ที่ตัวให้มากที่สุด เพราะขณะนั้นยังคัดค้านไม่ได้ว่าจอมพล ป. อันเป็นฝ่ายทหาร หรือนายปรีดี อันเป็นฝ่ายพลเรือน ใครจะมีอำนาจมากกว่ากัน ทั้ง ๒ ฝ่ายมีอำนาจไล่เลี่ยกัน^{๑๑} ทางออกที่เห็นได้ชัดอย่างหนึ่งของจอมพล ป. ก็คือ ส่งนายปรีดี ไปเป็นผู้สำเร็จราชการเสีย เพื่อไม่ให้มายุ่งเกี่ยวกับการเมืองได้อีกต่อไป

เครื่องมืออีกอย่างหนึ่งที่จอมพล ป. นำมาใช้สร้างอำนาจให้ตนก็คือ ลัทธิชาตินิยม ในเวลานั้นเศรษฐกิจของไทยตกอยู่ในมือของคนจีนเป็นส่วนใหญ่ จึงเป็นโอกาสอันดีสำหรับจอมพล ป. ที่จะอ้างเอาชาวจีนเหล่านั้นเข้ามาเป็นศัตรูร่วมของคนไทย และแล้วจึงออกกฎหมายให้จอมพล ป. เองมีอำนาจเด็ดขาดในการจัดการกับชาวจีนเหล่านั้น ต่อจากนั้นลัทธิชาตินิยมของจอมพล ป. ก็มาถึงจุดสำคัญที่ว่า จะต้องสร้างสิ่งใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นกับสังคมไทยเพื่อให้คนไทยยอมรับและก็จะสนับสนุนกันมากที่สุด และเมื่อนั้นความชอบธรรมของรัฐบาลก็จะเพิ่มขึ้นโดยสมบูรณ์ ซึ่งสิ่งใหม่ ๆ ที่จอมพล ป. นำมาใช้ก็คือ การฟื้นฟูทางด้านวัฒนธรรม การเน้นในเรื่องเชื้อชาติ ฯลฯ ผลของการใช้ลัทธิชาตินิยมของจอมพล ป. นับว่าสำเร็จได้อย่างงดงามที่สุดในที่สุด เห็นได้จากคนไทยทั่วประเทศเดิน

๑๑. ชาญวิทย์ เกษมทวีริ. "สังเขปประวัติศาสตร์การเมืองไทย" วัฏศาสตร์ ๑๔ (พระนคร: กรุงเทพมหานครพิมพ์ ๒๕๑๔) หน้า ๗๗

ขบวนสนับสนุนจอมพล ป. ในการเรียกร้องคืนแดนคืนจากฝรั่งเศสก่อนที่สงครามโลกครั้งที่ ๒ จะ
ระเบิดขึ้นแถบเอเชีย และเหตุการณ์ครั้งนั้นก็นับได้ว่าเป็นจุดสุดยอดของลัทธิชาตินิยมของจอมพล ป.
ก็ว่าได้

๓.๒ สภาพการณ์ภายนอกประเทศ

หลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ ได้สิ้นสุดลง ประเทศฝ่ายแพ้สงครามโดยเฉพาะเยอรมันถูกฝ่าย
ชนะบีบบังคับอย่างหนัก ระเบียบการปกครองของเยอรมันถูกบีบบังคับให้เปลี่ยนไปเป็นแบบประชาธิปไตย
โดย คนเยอรมันต้องทำงานใช้หนี้สงครามอย่างไม่มีวันหมด ขวัญของชาติเยอรมันขณะนั้นตก
ต่ำมาก จากการถูกกดขี่โดยสนธิสัญญาแวร์ซาย ทำให้คนเยอรมันโกรธแค้นฝ่ายพันธมิตร และคิดที่
จะหาทางฟื้นฟูเยอรมันขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง ด้วยเหตุนี้ในเวลาต่อมาฮิตเลอร์ก็ได้ก้าวเข้ามาสู่วงการ
เมืองของเยอรมันและของโลกก็ว่าได้ ฮิตเลอร์นำระบบนาซีมาใช้แก้ไขสภาพเสื่อมโทรมของ
เยอรมันจนเป็นผลสำเร็จ ต่อมาลัทธิเผด็จการทหารทำนองเดียวกันนี้ ก็แพร่มาทางเอเชียโดยเฉพาะ
ญี่ปุ่น ผู้นำญี่ปุ่นเริ่มให้ความสำคัญของกำลังทหาร ฟื้นฟูเศรษฐกิจจนสามารถขบชนะชนชาติฝรั่ง
คือ รัสเซียในปี ๒๔๔๘ อำนาจของญี่ปุ่นก็เฟื่องฟูขึ้นอย่างรวดเร็ว และสามารถจะท้าทายอำนาจ
ของตะวันตกได้ ขณะเดียวกันญี่ปุ่นก็เป็นเป้าสายตาของผู้นำชาติเอเชียอีกหลาย ๆ ชาติ โดยเฉพาะ
จอมพล ป. เอง เริ่มจะศรัทธาในอำนาจของญี่ปุ่น โดยพื้นฐานแล้ว จอมพล ป. ไม่ได้ศรัทธาใน
ประชาธิปไตยเท่าใดนัก จอมพล ป. เห็นว่ารัฐบาลเผด็จการที่มีกำลังทหารหนุนอยู่เท่านั้นที่จะ
สามารถทำให้ชาติไทยก้าวหน้าไปได้ จอมพล ป. มีความหะเขือทะยานไปถึงขั้นที่ต้องการจะให้
ไทยขึ้นมาเป็น "พี่ม" ในย่านเอเชียคู่กับญี่ปุ่นด้วยซ้ำ และก็เห็นว่าระบบของญี่ปุ่นและเยอรมัน
จะเป็นแบบอย่างของไทยในอนาคต และเพื่อที่จะให้บรรด่าเข้ามามีส่วนได้ ไทยก็จะต้องมีเศรษฐกิจที่
เลี้ยงตัวเองได้ (ผลของนโยบายนี้ ชาวจีนจึงถูกกีดกันจากการผูกขาดทางการค้า) ประชาชน
จะต้องได้รับการฝึกอบรมให้รักชาติ และเห็นว่าทหารคือผู้พิทักษ์ชาติ และผู้นำคือจอมพล ป. เอง
ก็จะต้องได้รับการยกย่องให้เป็นอัจฉริยะของชาติผู้นำความรุ่งเรืองมาสู่สยาม^{๓๒} อีกด้วย

ดังนั้น เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ มีที่ท่าว่าจะเกิดขึ้นในย่านเอเชียแน่นอน ด้วยความไม่
แน่นอนของสถานการณ์การคุกคามของสงครามในอันดับต่อมา และการขาดเสถียรภาพทางการเมือง
ภายใน จึงได้เกิดระบบเผด็จการทหารขึ้น^{๓๓} อย่างไม่น่าประหลาดใจเลย (เพราะ) ปรากฏการณ์

๓๒. Donald E. Nuechterlein, *เล่มที่อ้างแล้ว* หน้า ๔๓-๔๔

๓๓. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ *เล่มที่อ้างแล้ว*

เจ้านั้นในสายตาของ Neuchterlein เห็นว่าเป็นปรากฏการณ์ที่สมเหตุสมผล (logical outcome) ที่เคียว
หงั้นเพราะเป็นสิ่งที่ไม่คาดคิดได้ของผลรวมระหว่างการเมืองภายในกับ “เมฆหมอกแห่งสงคราม”
ที่กำลังคุกรุ่นอยู่ในเวลานั้น^{๓๔}

๔. การผูกพันกับญี่ปุ่นและสงครามโลกครั้งที่ ๒

อันที่จริงแล้วหัวข้อนานาจะรวมกับหัวข้อที่แล้วมา เพราะเป็นเหตุการณ์ที่เกี่ยวเกาะกันโดย
ตลอด และเป็นเหตุเป็นผลต่อกันอย่างมาก แต่ที่ผู้เขียนพยายามแยกออกมา ก็เพราะต้องการจะชี้ให้
เห็นประเด็นสำคัญเฉพาะเรื่อง ซึ่งก็ส่งผลให้การอภิปรายในหัวข้อที่แล้วขาดตอนลงไปบ้างอย่างหลีกเลี่ยง
ไม่ได้ เช่น ในตอนที่กล่าวถึง จอมพล ป. ต้องการให้ model ของระบบผู้นำแบบญี่ปุ่น ผู้
เขียนก็มีได้กล่าวไว้ถึงซึ่งถึงความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับไทยในช่วงนั้นแต่อย่างใด ดังนั้นในหัว
ข้อนี้ เราจึงน่าจะได้อะไรมาพูดถึงให้ลุ่มลึกมากกว่าเดิมเท่าที่จะสามารถทำได้

ก่อนที่จอมพล ป. จะขึ้นมาเป็นนายก ฯ นั้น ญี่ปุ่นมีแผนการ “แพน เอเชียติก”^{๓๕}
(PAN ASIATICS) ขึ้นใช้ในย่านเอเชีย ซึ่งโดยจุดหมายของแผนฉบับนี้แล้วก็ต้องการจะตัดอิทธิ
พลของฝรั่งออกไป ในการขยายตัวมาทางแถบเอเชีย ญี่ปุ่นต้องการให้รัฐบาลไทยยินยอมให้กอง
ทัพญี่ปุ่นตั้งมั่นอยู่บนแผ่นดินไทยได้^{๓๖} แต่รัฐบาลของทง ๒ ฝ่ายในช่วงนี้ก็มิได้มีบทบาทต่อกันอย่าง
ลึกซึ้งแต่อย่างใด จนมาปรากฏว่ารัฐบาลไทยก็ยินยอมขอญี่ปุ่น ก็เมื่อมีการต่อต้านชาวจีน
(ซึ่งเป็นศัตรูกับญี่ปุ่น) อย่างประปรายก่อนที่จอมพล ป. จะขึ้นมาเป็นนายก ฯ ครั้งแรก ดังที่หนังสือพิมพ์จีนเองก็เคยกล่าวโจมตีรัฐบาลไทยไว้ว่า “การเมืองของสยามที่หันมาแอนตี้จีนนั้นได้เริ่มขึ้นเมื่อ
พวกปฏิวัติได้อำนาจ และพวกนั้นก็คือรัฐบาลคณะราษฎรซึ่งโปรญี่ปุ่นอย่างยิ่งทีเดียว”^{๓๗} ความสัมพันธ์
ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นเริ่มปรากฏชัดขึ้นเรื่อย ๆ ก็เมื่อตอนที่ไทยกับญี่ปุ่นได้ทำสัญญาลับต่อกันฉบับ
หนึ่ง โดยไทยจะยอมตนให้ญี่ปุ่นเป็นพี่เลี้ยง นายทหารไทยจำนวนมากก็ถูกส่งไปฝึกวิชาทหารที่
โรงเรียนทหารในญี่ปุ่น ประชาชนชาวญี่ปุ่นก็ได้รับอนุญาตเป็นพิเศษให้เข้าอาศัยในแผ่นดินสยาม

๓๔. Donald E. Neuchterlein, เล่มที่อ้างแล้ว หน้า ๔๒

๓๕. ไปรุกกฤษฏ์ ขตสุวรรณ (แปล) “สันถวไมตรีระหว่างสยามกับญี่ปุ่น” ทหารบก เล่ม ๓ ปีที่ ๔
๓๑ ธันวาคม ๒๕๑๘, หน้า ๕

๓๖. เล่มที่อ้างแล้ว หน้า ๘

๓๗. เล่มที่อ้างแล้ว หน้า ๑๑

ได้ทูลราชอาณัติกร เพื่อประกอบการค้าได้ตามข้อใจ^{๓๘} สัญญาฉบับนี้กล่าวกันว่า มีมูลกำเนิด
มาจากการที่ผู้แทนไทยในสันนิบาตชาติ ไม่ยอมออกเสียงกล่าวหาญี่ปุ่นในกรณีญี่ปุ่นบุกแมนจูเรีย
เมื่อปี ๒๔๗๖^{๓๙}

ครั้นมาถึงสมัยรัฐบาลจอมพล ป. รัฐบาลก็ได้สำแดงออกซึ่งความดีใจกับญี่ปุ่นอย่างออก
นอกหน้า ผู้นำของไทยเริ่มพูดกันอย่างเปิดเผยถึงการติดต่อกับญี่ปุ่นและการสร้างกำลังกองทัพเพื่อ
ต่อต้านอังกฤษและฝรั่งเศส^{๔๐} และในช่วงนี้ นโยบาย "วงศ์ใหญ่ลย์แห่งเอเชีย" หรือ "เอเชีย
เพื่อคนเอเชีย" (PAN ASIATICS) ของญี่ปุ่นก็ปรากฏชัดเจนขึ้นทุกขณะ จนมาปรากฏผลตาม
นโยบายก็ต่อเมื่อญี่ปุ่นได้เสนอตัวเข้ามาเป็นผู้ไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทเรื่องดินแดนระหว่างไทยกับฝรั่งเศส
จนผลสุดท้ายไทยได้ดินแดนคืนมา และลงนามสงบศึกกันที่กรุงโตเกียว ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับ
ญี่ปุ่นในช่วงนี้จะเรียกว่าเป็นระยะ "ตม้นำฝั่งพระจันทร์" ก็คงจะไม่ผิดนัก การเสนอตัวเข้ามาเป็น
อนุญาโตตุลาการของญี่ปุ่นในกรณีพิพาทดังกล่าวนี้ ทำให้ไทยสามารถบรรลุซึ่งนโยบายชาตินิยม
หรือ PAN THAI MOVEMENT ได้ในเมื่อทั้ง ๒ ฝ่ายต่างก็ได้รับประโยชน์ทั้งคู่ จึงต่างก็เข้าใจ
กันมากขึ้น แต่ถ้าจะดูกันให้ลึกซึ้งแล้ว ญี่ปุ่นเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์อย่างแท้จริง^{๔๑} กล่าวคือ
ผลของสัญญาจะเป็นการบังคับโดยทางอ้อมให้ทั้งไทยและฝรั่งเศสไปเป็นมิตรกับประเทศที่เป็นศัตรูกับ
ญี่ปุ่นไม่ได้ประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่ง การที่ญี่ปุ่นรับรองสภาพของดินแดนในอินโดจีนนั้น
ทำให้ญี่ปุ่นได้รับเกียรติภูมิเพิ่มขึ้นอย่างมากมาย ในฐานะที่สามารถทำให้ชาติมหาอำนาจเจ้าอาณานิคม
นิคมแห่งยุโรป คือ ฝรั่งเศส และชาติเอกราชแห่งเอเชียคือไทย สามารถตกลงกันได้

แต่อย่างไรก็ตาม สัมพันธภาพระหว่างจอมพล ป. กับญี่ปุ่นก็จะกระชับยิ่งขึ้นทุกขณะ
ญี่ปุ่นต้องการจะให้ไทยเป็นสหายสงคราม ด้วยเหตุผลข้อหนึ่งก็คือ ดินแดนไทยเป็นจุดยุทธ
ศาสตร์ที่สำคัญอันหนึ่งของญี่ปุ่น ฝ่ายจอมพล ป. เอง ด้วยความที่ศรัทธาญี่ปุ่นอยู่แล้ว เมื่อญี่ปุ่น
บุกขึ้นประเทศไทย และยื่นคำขาดให้รัฐบาล รัฐบาลก็ต้องยอมให้ญี่ปุ่นผ่านแดน และเมื่อญี่ปุ่น
มีที่ท่าว่าจะชนะสงครามในสายตาของจอมพล ป. ด้วยความหวังผลประโยชน์จากการเป็นผู้ชนะ
สงครามอีกเช่นกัน จอมพล ป. จึงตัดสินใจเข้าไปเป็นสหายสงครามกับญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่ ๒
แม้ว่าจะมีเสียงคัดค้านในคณะรัฐบาลเองก็ตาม

๓๘. เล่มที่อ้างแล้ว หน้า ๑๒

๓๙. ที่เดียวกัน

๔๐. Nuechterlein, เล่มที่อ้างแล้ว หน้า ๖๔

๔๑. เล่มที่อ้างแล้ว หน้า ๗๒

สรุป

ความวุ่นวายทางการเมืองภายหลังการปฏิวัติ ๒๔๗๕ มีสาเหตุสำคัญมาจากความขัดแย้ง
ในระหว่างกลุ่มผู้นำด้วยกันเอง เพราะผู้นำแต่ละคนมีพื้นฐานความคิดหรืออุดมการณ์ทางการเมือง
ต่างกัน มีหน้าที่ความคิดของแต่ละฝ่ายยังอยู่ในลักษณะที่ขัดแย้งกันอีกด้วย และจากความขัดแย้ง
ในค้ำหนักการนี้ ก็ได้นำไปสู่ความขัดแย้งในค้ำหนักบุคคลในเวลาต่อมา โดยข้อเท็จจริงแล้ว
คณะราษฎรเห็นพ้องกันในข้อที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยนำระบอบรัฐธรรมนูญมาใช้เท่านั้น
คณะราษฎรมิได้คิดไปไกลถึงเรื่องลัทธิการเมือง การเศรษฐกิจและการปฏิรูปสังคม เมื่อได้กระทำ
ตามจุดมุ่งหมายแรกสำเร็จลงแล้ว คณะราษฎรก็ไม่มีแผนการว่าจะทำอะไรที่แน่นอนต่อไป ขณะ
เดียวกันนี้แสดงการฉ้อฉลด้วยประชาชนตามหลัก ๖ ประการ ก็เป็นปัจจัยเร่งรัดคณะราษฎรเข้ามา
ทุกที หากจะอยู่เฉย คณะราษฎรก็จะถูกตราหน้าว่า กระทำเพื่อผลประโยชน์ของตัวเอง แต่ครั้น
จะทำตามสัญญา ก็ไม่มีแผนที่เตรียมกันมาก่อน ขยะตากรรมของคณะราษฎรจึงไปแขวนลอยอยู่
กับนายปรีดี พนมยงค์ ผู้ได้ชื่อว่า เป็นมันสมองของคณะราษฎร แต่ความคิดของนายปรีดีก็ได้
เป็นตัวแทนของคณะราษฎรโดยส่วนรวม ประกอบกับบุคคลในคณะราษฎรเองก็มีผลประโยชน์
แตกต่างกัน เมื่อนายปรีดี เสนอเค้าโครงเศรษฐกิจเพื่อประโยชน์สุขของคนส่วนใหญ่ แต่กลับไป
ขัดผลประโยชน์ของคนบางกลุ่ม ความขัดแย้งจึงเกิดขึ้น แม้จะมีความพยายามนำเอาหลักนิติธรรม
มาอธิบายอำนาจของคณะราษฎร เช่น รัฐธรรมนูญชั่วคราว (๒๔๗๕) ให้บังเกิดความชอบธรรม
แต่ก็ไม่เป็นผลอันใด

ความขัดแย้งทั้งในแง่ส่วนตัวและหลักการเหล่านี้ดำเนินมาเรื่อย ๆ จนถึงในระยะใกล้
สงครามโลกครั้งที่ ๒ ประเทศไทยก็ได้มีรัฐบาลเผด็จการทหารเกิดขึ้น ไทยมีปัจจัยจากภายใน
และนอกประเทศเป็นเครื่องผลักดัน และในที่สุดผู้นำทหารก็นำประเทศไทยเข้าสู่ภาวะสงคราม
กับฝ่ายพันธมิตรในเวลาต่อมา

เท่าที่ได้ศึกษาเหตุการณ์ในช่วงเวลาดังกล่าวมาแล้ว ผู้เขียนอยากจะทิ้งข้อสังเกตไว้
ดังนี้ คือ.-

๑. คณะราษฎรเป็นผู้ปลุกตั้งระบอบรัฐธรรมนูญนิคมขึ้นในสังคมไทย
๒. ความวุ่นวายทางการเมืองในช่วงหลังปฏิวัติใหม่ ๆ เป็นบทเรียนแก่นักการเมืองใน
รุ่นต่อ ๆ มาว่า อำนาจทางการเมืองเป็นของคู่กับกำลังอำนาจ

๓. เหตุการณ์ในช่วงนี้มีส่วนช่วยสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองไทยไปในทางที่ดี เช่น ทำให้คนไทยเห็นว่า การเมืองเป็นเรื่องสกปรก
๔. ผลของการปฏิวัติ ทำให้ฝ่ายกษัตริย์ (เจ้า) กับขุนนางเข้ากันได้ ทั้ง ๆ ที่คน ๒ กลุ่มนี้ขัดแย้งกันมาตลอดสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ทั้งนี้ อาจจะเป็นความบกพร่องของคณะราษฎรเอง ที่ตั้งตนเป็นศัตรูร่วมของคน ๒ ฝ่ายแรก และไม่พยายามที่จะหันเหความสนใจเขาเหล่านั้น
๕. เหตุการณ์บางอย่างแสดงให้เห็นว่า รัฐธรรมนูญไม่ได้สำคัญไปกว่าตัวผู้นำ
๖. ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ในทางทฤษฎีเป็นการใช้อำนาจเด็ดขาด แต่ทางปฏิบัติ ผู้บริหาร คือ กษัตริย์ ไม่อาจจะใช้อำนาจได้ตามอำเภอใจ เพราะมีกลุ่มอื่นที่มีอำนาจใกล้เคียง (หรือมากกว่าในบางสมัย เช่น ขุนนางตระกูลขุนนาค) มาเป็นเครื่องถ่วง แต่ภายหลังการปฏิวัติ ฝ่ายบริหารใช้อำนาจได้ตามอำเภอใจมากขึ้น ทั้ง ๆ ที่มีรัฐธรรมนูญวางขอบข่ายอำนาจหน้าที่เอาไว้ให้

ปัญหาต่างๆ ดังกล่าวนี จะมีความจริงเท็จเพียงใดก็ไม่อาจจะอธิบายให้ครอบคลุมได้ทั้งหมดในที่นี้ แต่ที่สำคัญก็คือ ปัญหาเหล่านี้ น่าจะได้เป็นเครื่องช่วยให้เราหาเหตุผลมาพิสูจน์ต่อไป

สุทัศน์ น้าหุลสุขสันต์

นักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์